

P. LARZABALEN ERANTZUNA

Maule — 1976-VIII-22

P. Larzabal

Jaun Andereak,

Adiskide batek erran daut: "Gogoan har zazu Euskaltzaindirako mintzaldi batek ez duela izan behar lurarrasakoa, gordin edo larri, baina goratasunetan hegaldakari, udaberriz loratua, hitz orratztatuz apaindua".

Mintzaldi nekea beraz neretzat, Jean Louis DAVANT bezala, nik ere, baserritarra izanez, aize jorran baino hobeki ikasi bainuen lur jorran.

Lanoetako itzuli-mitzuliak ez dira gurekoiak. Bat ala bertzea errexkiago mintza gintazke euskal alorretan aurkitzen diren lurpeko, sator eta mamutza gure etsaiez. Baina jendetasuna ere pixka bat ikasi nuen. Ez nuke nehor hemen atxiki nahi burua behera, lurrari so. Hortakotz, lur azala utzirik, mintzatuko nitzautzue, pottoken gainetik, abere horien goratasuna baita nere heinekua. Eta ere, ba Jean Louis-ek eta ba nik, biziki maite baititugu gure aspaldiko pottoka horiek.

* * *

Noiz sortu ote zitzaion Jean Louis-i gure pottoka horien alderako kezka eta bihotzmina?

Duela berrogoi-ta bat urte mundurat jin zen Larrabile Zabalaian, laborari familia euskaldun batean.

Segur, bera ohart gabea, ttipititik maitatu zuen bere ingurumen herrikoa. Ezagutu zituen izanez eta izenez bere etxeko eta auzoetako jende eta kabalak... Lur oneko ezkurak, haitz ederraren mentura.

Bere herriko eskola utzi zuen hamabi urtetan, Mauleko ikastetxean sartzeko sei urtentzat. Hor erakasle zen Pierre CHARRITON jaunak, zirrito batzu ideki ziozkan euskara eta euskaldungoari buruz. Baina eskoletako zer-egin ofiziala halakoa zelakotz, ez zirritoak bainan ate-lehioak ziozkatzen ideki arrotz jakin-gaieri.

Hola ikasi zuen bere arbasoak zirela Galiatarrak, orai Frantsesak deituak. Frantzia zela bere aberria, aberri haundia, sakratua, betierekoa, Afrika eta Azia gaindi zabaldua. Aberri horri zor ziola bere atxikimendua, bai-eta, hala beharrez, bere odola ere.

Mauletik jo zuen Uztaritzeko ikastetxerat, urte batentzat, bigarren baxoa preparatzeko. Hor ezagutu eta bere baitan ospatu zituen bereziki Pierre LAFITTE eta Etienne SALLABERRY bi apez euskaltzale bipilak.

Hortik joan zen Angers'eko ikastegirat, handik ateratzeko laborari inginadore, hiru urten buruan.

Gorputzez etxetik urruntzeak, bihotzez etxeari hurbiltzen. Handik hobeki sentitu eta neurtu zituen Euskal-Herriaren ongaitzak. Sortu zitzaion herri-mina eta bere geroa Euskal-Herrian apailatzeko tirria. Ahatik ez zuen hunat itzuli nahi eskuak hutsik. Ikas eta ikert ari izan zen, hemen gaindiko lurgintza nola hobe zitaken zuela buruan. Hango betroin zaldi luzeak eta bulones alimalekoak zituen begitan, bainan goioan... gure menditako pottokak.

Halako batez, bere ikastegiko liburutegian aurkitu zuen Philippe VEYRIN'en *Histoire des Basques* izenburutu liburua... Behin eta bietan irakurri zuen. Herri-pottoken ezagutzea eta maitatzea, ez ote da lotua Herriaren ezagutze eta maitatzeari?

Nork erran Jean Louis-en atsegina, Angers utzi eta jin zelarik Euskal-Herrirat, Garro laborantzako eskolarat, hor, urte batez osatzeko bere inginadore ikaskuntza?... "Euskaldun Gazteria" fedegintzako taldean sartu zen, laket baitzitzaion hortan sumatzen zuen euskaltzale aroa, abertzaletasunerat ari.

Adixkide baitzen, Mitikile Goihenetxean bizi zen, Arthe-guiet Domintxaineko erretor ohiarekin, hunek ezagutarazi ziozkan ABADIA URRUSTOR-koen norbaitasuna eta ere Matalazen kondaira gogorra. Apez xahar horrek usu erraiten zion: "Jean Louis, populu guziak behar dira maitatu, bainan gure lehen... Bertze edozoinak bezala, euskal populuak ere badu bere nortasuna, Jainkoak emana. Horri zor diogu ohore eta atxikimendu".

* * *

Horiek hola, Garro-ko urtea arras bururatu gabe, gure Jean Louis armadarat deitu zuten eta hogoi-ta-zazpi hilabententzat, Algeriarat igorri, "bakea egiterat" omen. Hori zioten orduko Frantziako propaganda iturriek.

Algerian, ikusiaz ikasi zuen nola eta nolako bakea kolonizatzaileak onhartarazten zuen kolonizatuari.

Hango menditan ere baziren pottokak, araba zamari ttipi mehar miresgarriak. Horien zaint zagon gizon zahar zimel batekin, ezagutzak egin zituen eta haren ganik entzun hameka egi: "Lur hau gurea da —zion zamaltzainak—. Hemen sartu zinezten eta zagozte indarraren bidez. Gure zamarien lur hoberenak zuenganatu ditutzue. Hetan ezarri zuen zaldia. Gure zamari gaixoak ereman ditutzue zuen gerla egiterat eta han hiltzerat. Hemen geldituak, dira bazka hobenetarik baztertuak, beren lurretan arrotz bilakatuak, arrotzez eta heien mint zairan heziak... Ez dakit zuk adoratzen duzun Kristok, onhartzen duen holakorik. Ni, gure Allah-ren izenean, ez nitake jazar baizik zure jokabideari".

Girixtino zintzoa izanez, hitz horiek min egiten zioten Jean-Louis-i... Kezka sortzen ere bere baitan: "Bai, zerentzat eta norentzat gerla hau?". Maiz, gogorat heldu zaizkion ere ARTHEGUIET apez xaharraren erranak, populu bakotxari behar zitzaiola berea eman.

* * *

Algeriatik gutarterat itzuli zelarik, mila bederatzi ehun-ta-hiruogoiko abenduan, Jean Louis ez zen gehiago lehengo hura. Han ereman bizitzak, harra sartu zion, ordu arte bera zen fruitu gaztean.

Oso gogoetaturik zagon, Algeriako zamaltzainaren erranez... Han bezala, hemen ere, gure menditako pottokak, gure lurrak, gure bizimolde guzia ez ote ziren arrotzen pean eta arrotz bilakatzen ari? Utzi behar ote zen euskaldungoa betikotz suntzitzerat? Ez ote zen hori mito bat, ametskeria bat baizik, lekuko jende argitu batzuek hanpatzen zutena eta gaurko gure buruzagiek laguntzen, udatiarren ahusagailu eta berentzat diru-emangailu?

Orduan, Jean Louis lotu zen, bere zintzotasun guziarekin, euskara eta euskal kondaira mamitzen, ikertzen, barnatzen.

Bere jakintza aberatsago-eta bere harritzea, bai eta ere bere aserresamurgoa, emendatuz joan ziren... Nolaz ba, bere eskoletan, milaka argitasun eman ziozkaten mundu zabaleko edozoin populuz, edozoin gizon aipatuz, ixiltasun osoa beiratzuz (edo kasik!) euskal populuaren kondairaz eta euskaldun gizon famatuez?

Orai —eta berez-bere— behar zuen ikasi Euskaldunak, mendez-mende gudukan ari izan direla beren buruen jabetasuna beiratzeko edo berritz berentzeko... Euskal mintzairaren lehengotasuna eta aberatstasuna... Gure literaturaren zerizana eta gaur daukan bizitasuna. Euskal pinturatzaile, musikari, eskultore, arkiteto, industriari, gerlari eta zernahilari famatuen sail harrigarria.

Erlijione ereintzan, Aita VITORIA, San FRANTSES XABIER, IÑAKI LOYOLAKO eta bertze hainbertzeen izerdi eta lanak.

Nork dakizki gutartean Amerika Hegoan, Euskaldunek erabili urrats eta borrokak?... Nork, eskualde hortako nazio-netan izan direla larogoi president, gure odolekoak? Nork, ELKANO, LEGAZPI eta hainbertze gure itsasturien balentriak?

Gure haurreri, gizon ospetsu bezala aipatzen diozkate eskoletan, Charlemagne eta Louis hamalaugarrena, salatu gabe ere biek Euskal-Herrian egin zituzten mandilkeriak eta odol-ixurtzeak.

Holako mila jakingailu, Euskaldunek behar liuzketenak ikasi haurretik eta xortaka, Jean-Louis-ek beretu zituen adindurik eta uhainka.

Hortarik gizon-berritu zen. Argi eta garbi ikusi zuen zer bide har geroari buruz: Girixtino bezala, izan behar zuela gizon eta gizon guzien gizona. Euskaldun seme bezala, euskaldungoaren zerbitzari, hortakotz hautatuz berari egokienak idurituko zitzaizkon jokabideak.

* * *

Gaurko egunean, zail da bakarka lan onik egitea... Laguntza eske jin zitzaitan Jean Louis eta gogotik eskaini nion nere benedizioea eta zerbait gehixago ere. Holaxet, zazpi elkartu gienen ENBATA'ren inguruan. Haize zirimola horren izen-pean lotu ginen abertzale lanari, nahi baigintuen inharrosi gure lurra iresten ari diren zuhaitz itzaldun batzu, salatu eta ahalaz sendatu heien antzukeria, hek ordaindu landare gazte emankorrez.

Orduz geroz, gure pottoken irrintzina ozendu zen gure mendietan.

Gure gogo-xedeen zabaltzeko, padara on bat ukan ginuen, euskaraz mintzatzeko baimena lehen aldikotz ardietsiz, Biarritzen ezarri zuten udako radiotegetik.

Garai hartan, Jean Louis-ek, asko lan euskaraz atera zituen, bai ENBATA kazetaz, bai irratiaren bidez. Idazten ere zuen *Herrin* astekarian eta *Branka* aldizkarian.

Bere buru-lan gaiak zituen ardurenik. Politika, laborantza eta kultura. Gai berez, hainitz idazten zuen frantsesez ere.

Hazparneko laborantza ikastegian baitzen zuzendari eta erakasle, bere ikasleeri erakasten zioten euskara eta heien izpirituak idekitzen euskal kulturari.

Ordukoa eta oraindik inprimatzekoa badauka, "NEKAZARI" izenburutu liburu bat.

Noizbait ezkondu zen ere. Orai bi haur baditu.

Bere emaztearekin, fedegintzari jarraikia, bere leloa du euskal Elizak behar lukeala euskaldunagotu eta bateratu.

* * *

Horiek hola, Enbatakoek higitu saltsak, mugitu zituen ulitxak.

Hastapenean, gure ikusbideak, irriz hartuak ziren: "Ha-haha, zer xorakeriak!". Geroxeago, umore txarrez: "Xorakeria bazter nahasleak!". Azkenekotz, sudur xistuz: "Aski xorakeria!!".

Entzuten gintuen gureak eta asto beltxarenak. Gu beti gureari.

Noizbait, gora maileko buruzagi errespetagarriak erabaki zuten gutartean beren errespetua sartzea, onez ez baziteken, indarrez.

Mila bederatzi ehun eta hiruogoi-ta-hamabiko Otsailaren hogoi-ta-hiruan, ENBATAk muntatu zuen Baionako karriketant pottoka lasterkada bat, mugaz bertzaldetik hunarat ihesi etorrien alde. Horrarat etorri ziren ere, gurekoiek ez ziren asko zaldiki. Abere horien artean gertatu ziren uztar eta putarrak. Mandozain bat altxatu zuten Baionako ospitalerat. Saihets hezur bat omen zuen arraildua, DAVANT-ek ukaldi bat emanik.

Gertakari horren kariarat, tobera bat muntatu zuten Baionako auzitegian. DAVANT zen akusatua eta mandozaina akusatzalea. Bakotzak zuen pertsulari bat, abokatatzat... Zernahi entzule...

Mandozainaren pertsulariak kantatu zuen: "DAVANT-ek mandozain huni, ukaldi batez saihets hezurra arraildu dio"... DAVANT'enak errefera: "DAVANT'ek ukaldirik ez dio eman. Ez da lan hortan zikindu".

Auzitegiko jaun president lehenak, irriz zagon jendea ixilarazirik, DAVANT-i gatzigua eman zion: "Hiru hilabeten presondegia "zurziarekin", eta amanda gotor bat.

Egia erran, auzitik auzirat, DAVANT-i ahuldu zioten akusamendua eta azkenekotz, duela doi-doia zonbait egun, kendu amanda ere. Betikotz ote?

Bertzalde, hemen gaindiko demokrazia ospetsuaren erabakiz, ENBATA debekatua izan zen. Talde bezala, beti debekaturik dago. Urte baten buruan, ENBATA astekaria berrituz piztu zen. Beti bizirik uzten dute. Noiz artio ote?

Gertatuak gertatu, DAVANT-ek, Enbatatiar lagun zonbaitekin, sortu zuen talde berri bat EHAS (Euskal-Herriko aberzale sozializtak), *Euskaldunak* izenburutu bere hilabeteka-

riarekin. Hortan idazten du gaur eta ere, horren osagailu den *Zabal* aldizkarian.

Liburu bat ere ba dauka, euskaraz berrikitan idatzia eta oraino inprimatu gabea izenburu duela: "ABERRI BURRUKA ETA KLASA BURRUKA EUSKAL MUGIMENDUAN".

Hirugarren liburu baten gaia ere baluke prest, hau ere euskaraz... Bainan betiko deabrukeria!... Dirua du eskas horien agertarazteko!

Beraz euskal idazle lantsua dugu gure DAVANT, eta, nik segurik, atsegin dut horren irakurtzea. Beti mamitsua, berdin errexki idazten du xuberotarrez, lapurdi-benabarrez edo euskara batuan. Bere hitzkera derabil erdi bide batetik, garbikeriarat erori gabe, zaharkeriak oraikotuz, hala beharrean erdara euskaratuz, bainan ez euskara erdalkeriaz saltsatuz.

Bururatzeko, nahi dautzuet salatu zer-nolakoa izan den DAVANT'en azken borrokada. Zabaldur zelarik berria, naski Euskaltzaindian sartuko zela, Guillaume EPPHERRE Xuberotar zenaren ordain, oilo kolokak asalatu ziren, mirua balitz bezala xito tarterat jausten. Ez ote ditu DAVANT-ek bero lerro-zerrendak tinta gorritz idazten? Ez ote da esku-eskerraz zeinatzen? Holakorik ez, Euskaltzaindikiko saindutegian! Fuera Galtzagorri!

Ororen buru, Euskaltzainek, bozkutzen bidez, pottoka hau gure korralerat sartu ginuen.

Eta orain, nere semeetxi maitea, ausartatzen naiz zuri kontseilu bat ematerat: "Gu giren mando zaharren artean, zu egon beti pottok! Behar den aldi guzietz, gure mando-lotik iratzartzen gaitutzula! Beti beharria xut, nola eta zer bidez lagut ditzazkegun, kanpotik guri beha daudenak. Gure Euskaltzaindia ez dadiela sekulan bilaka, hor barnean girenen ohorategi bat, bainan beti izan dadiela lantegi bat euskal populuaren zerbitzari... Segur naiz hori bera dela ere zure gogo eta xedea... Beraz, aurrerat, lagun!"